

Uvod

Uradni slovar ameriške vojske definira dron kot »daljinsko ali avtomatično upravljano kopensko, vodno ali zračno vozilo«¹. Družine dronov ne sestavljajo samo leteči predmeti. Obstaja lahko toliko dronov, kot je različnih družin orožja: kopenski, pomorski, podmorniški in celo podzemni dron, nekakšen debeli mehanični krt. Vsako vozilo, vsak pilotirani stroj je mogoče »dronizirati«, čim v njem ni več človeške posadke.

Dron je mogoče upravljati bodisi na daljavo, s pomočjo človeških upravljavcev – po načelu daljinskega upravljanja –,² bodisi avtonomno, s pomočjo robotike – po načelu avtomatičnega pilotiranja. V praksi so droni kombinacija obeh načinov upravljanja. Vojska zaenkrat še nima na voljo operativnih »avtonomnih ubijalskih robotov«, čeprav kot bomo videli, že obstajajo načrti v tej smeri.

»Dron« je predvsem beseda posvetne govorice. Vojska v lastnem žargonu posega po drugi terminologiji. Ljubši ji je izraz »zračno vozilo brez posadke« (Unmanned Aerial Vehicle, UAV) ali »bojno zračno vozilo brez posadke« (Unmanned Combat Air Vehicle,UCAV), glede na to, ali je opremljeno z orožjem ali ne.

Pričujoča knjiga se osredotoča na oborožene zračne drone, na tiste torej, ki se jih trenutno uporablja za zračne napade, katerih odmev se

---

1 Ameriško ministrstvo za obrambo, *Dictionary of Military and Associated Terms*, Joint Publication 1-02, avgust 2011, str. 109.

2 Od 1970-ih dalje se v tem primeru uporablja izraz »daljinsko pilotirano vozilo« (Remotely Piloted Vehicle - RPV).

redno razlega v tisku, na drone, imenovane »lovci ubijalci«. Njihova zgodovina je zgodovina očesa, ki je postalo orožje: »Medtem ko smo UAV-e sprva uporabljali predvsem za pridobivanje podatkov, nadzorovanje in rekognosciranje [...], pa so zdaj, z nastopom *reaperja* (kosca), prevzeli vlogo pravcati lovcev ubijalcev. »*Reaper*, to je ime,« doda Ted Michael Moseley, general ameriškega vojnega letalstva, »ki lepo zapopade smrtonosni značaj novega orožnega sistema.«³ Najboljša definicija dronov, torej naprav za zračni nadzor, ki so se prelevile v ubijalske stroje, je nedvomno tale: »visokoločljivostne leteče kamere, oborožene z raketami.«⁴

Oficir ameriškega vojnega letalstva David Deptula je strnil temeljno strateško maksimo dronov: »Resnična prednost brezpilotnih letal je, da omogočajo *projiciranje moči brez projiciranja ranljivosti*.⁵« »Projiciranje moči« je treba razumeti predvsem kot uporabo vojaške sile onkraj meja. Gre za vprašanje vojaške intervencije v tujini, za problem imperialne oblasti: Kako iz žarišča razširiti svojo moč po svetu, ki je njegova periferija? V zgodovini vojaških imperijev je bilo »projicirati moč« dolgo sinonim za »poslati čete«. Toda prav to enačbo je treba odslej razvezati.

Bistvo zaščite, ki jo omogoča dron, je umik ranljivega telesa izven dosega nevarnosti boja. V tem lahko vidimo izpolnitev starodavne želje, ki poganja celotno zgodovino balističnega bojevanja: povečati

---

3 Navedeno v Torin Monahan in Tyler Wall, »Surveillance and violence from afar: The politics of drones and liminal security-scapes«, *Theoretical Criminology*, 15(3), 2011, str. 239–254, str. 242.

4 Izraz je skoval Mike McConnell, vodja nacionalne obveščevalne službe, navedeno v Bob Woodward, *Obama's Wars*, Simon and Schuster, New York 2010, str. 6.

5 David Deptula v CNN-ovi oddaji Amanpour, »The Use of Drones in Afghanistan«, predvajani 24. novembra 2009. Kot kasneje še enkrat pove na konferenci: »Intervencijski domet takšnih razsežnosti nam omogoča, da z nogami na toplem proizvajamo učinke in izvajamo silo kjerkoli na površini zemeljske oble. Rečeno drugače, ta sistem nam omogoča projicirati moč, ne da bi projicirali ranljivost.« David A. Deptula, »Transformation and Air Force Intelligence, surveillance and reconnaissance. Remarks given at the Air Force Defense Strategy Seminar, US Air Force Headquarters«, Washington, 27. april 2007.

domet orožja, da lahko zadenemo sovražnika na daljavo, preden bi on mogel nas.⁶ Toda posebnost drona je, da meri na neko drugo razsežnost daljave. Med petelinom, na katerem držimo prst, in cevjo, iz katere bo priletela krogla, je odslej vrinjenih tisoče kilometrov. Daljavi *dometa* – razdalji med orožjem in tarčo – se pridruži daljava daljinskega upravljanja – razdalja med upravljalcem in njegovim orožjem.

Toda »projiciranje moči« je obenem evfemizem, ki prikriva dejstvo, da gre za zadajanje ran, uboj in uničenje. In sicer »brez projiciranja ranljivosti«, kar pomeni, da je vojaškemu nasilju izpostavljena zgolj in edino ranljivost sovražnika, ki igra zgolj vlogo gole tarče. Pod krhko lupino milega izrazja vojaške retorike se v resnici skriva trdno prepričanje – kot to dešifrira Elaine Scarry: »Zmagovita strategija je tista, pri kateri se sposobnost zadajanja ran izvaja v eno samo smer [...] Prvotna definicija, ki na prvi pogled neranitev zoperstavlja ranitvi, v resnici prikriva substitucijo: dvosmerno sposobnost ranitve nadomesti odnos enosmerne ranitve.«⁷ Oboroženi dron prevzame vajeti že obstoječih teženj, jih radikalizira in spelje do skrajne meje: za tistega, ki uporablja to orožje, je *a priori* nemogoče umreti med ubijanjem. Naj so bile vojne v preteklosti še tako asimetrične, so zdaj absolutno

---

6 Gre za oblikovanje *neizpostavljene oblasti oziroma prej za to, da oblasti zagotovimo pogoje izvajanja, ki zagotavljajo neizpostavljenost ranljivosti njenih akterjev*. Preden je ta izraz, sicer udomačen v retoriki strategov ameriškega vojnega letalstva, prišel v rabo za opis strateških prednosti drona, se ga je uporabljalo bolj za splošen opis procedur »vojskovanja na daljavo« (remote warfare), ki naj bi slonele na zgodovinski težnji k dolgemu dometu: »Če podrobneje raziščemo dolgoročno težnjo, ki je povzročila prehod od kija do kopja, do loka, do katapulte, do muškete, do puške in tako dalje, se nam razkrije prav posebna motivacija. Želja prizadeti drugega iz razdalje, ki je ravno pravšna, da me drugi ne more prizadeti na enak način. Z drugimi besedami, gre za specifično in racionalno željo biti sposoben projicirati vpliv na daljavo, ne da bi obenem v enaki meri projiciral ranljivost [...] Dolgoročna vojaška težnja k projiciranju vpliva na daljavo brez sorazmernega projiciranja ranljivosti je favorizirala razvoj zračnih in vesoljskih sil.« Charles D. Link Major General, »Maturing Aerospace Power«, *Air and Space Power Journal*, 4. september 2001.

7 Elaine Scarry, *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*, Oxford University Press, New York 1985, str. 78.

unilateralne. Kar je še lahko pretendiralo po nazivu boj, se sprevrže v golo kampanjo klanja.

To novo orožje najizraziteje uporabljajo v ZDA, zato si od tam spošojam večino podatkov in zgledov, ki so mi oporne točke argumentacije.

V trenutku, ko pišem to knjigo, ameriške oborožene sile razpolagajo z več kot 6000 droni različnih modelov, od tega jih je več kot 160 (predatorjev) v rokah ameriškega vojnega letalstva.⁸ Ameriška vojska in CIA uporabljata drone lovce ubijalce že kar rutinsko. Tako na področjih oboroženih spopadov, denimo v Afganistanu, kot tudi v državah, ki so uradno v stanju miru, denimo v Somaliji, Jemnu in zlasti v Pakistanu, kjer CIA z droni izvede v povprečju en napad na štiri dni.⁹ Natančne številke je sicer težko določiti, a zgolj za Pakistan se ocene gibljejo med 2640 do 3474 smrtnih žrtev v obdobju 2004–2012.¹⁰

Razvoj drona je doživiljal eksponentno rast: število ameriških enot oboroženih dronov je med letoma 2005 in 2011 naraslo za 1200 odstotkov.¹¹ Danes v ZDA izurijo več pilotov dronov kot vseh pilotov navadnih bojnih letal skupaj.¹² Medtem ko je skupni obrambni proračun leta 2013 ob rezih v različnih sektorjih upadal, so sredstva, podeljena orožnim sistemom brez posadke, narasla za 30 odstotkov.¹³ Ta nagla rast razkriva

8 Ameriško ministrstvo za obrambo, *Report to Congress on Future Unmanned Aircraft Systems*, april 2012, <https://www.fas.org/irp/program/collect/uas-future.pdf>. [Leta 2014 je število že presegllo 10.000. Op. ur.: https://en.wikipedia.org/wiki/UAVs_in_the_U.S._military]

9 Chris Woods, »Drone strikes rise to one every four days«, *The Bureau of Investigative Journalism*, 18. julij 2011, <http://www.thebureauinvestigates.com/2011/07/18/us-dronestrikes-rise-from-one-a-year-to-one-every-four-days>.

10 »Obama 2013 Pakistan drone strikes«, *The Bureau of Investigative Journalism*, 3. januar 2013, <http://www.thebureauinvestigates.com/2013/01/03/obama-2013-pakistan-drone-strikes>.

11 »Flight of the drones: Why the future of air belongs to unmanned systems«, *The Economist*, 8. oktober 2011.

12 Elizabeth Bumiller, »A Day Job Waiting for a Kill Shot a World Away«, *New York Times*, 29. julij 2012. Do leta 2015 bo ameriško vojno letalstvo, po lastnih ocenah, potrebovalo 2000 pilotov dronov za vojaške patrulje po vsem svetu.

13 John Moe, »Drone program grows while military shrinks«, *Marketplace Tech Report*, 27. januar 2012.

strateški projekt: srednjeročna dronizacija vse večjega deleža ameriških oboroženih sil.¹⁴

Dron je postal eden od emblemov Obamove administracije, orodje njegove neuradne protiteroristične doktrine »raje ubiti kot ujeti«¹⁵: raje kot mučenje in Guantanamo ciljni napad in predator.

Dron in z njim povezana politika sta postala predmet vsakdanjih debat v ameriškem tisku. Rodila so se aktivistična protidronovska gibanja.¹⁶ ZN je odprl preiskavo glede uporabe oboroženih dronov.¹⁷ Z drugimi besedami, v skladu z utečeno frazo, gre za pereče politično vprašanje.

Namen pričujoče knjige je filozofska raziskava drona. Pri tem se opiram na vodilo Canguilhema: »Filozofija je refleksija, ki ji je vsak tuj predmet zanimiv in ki ji mora biti – radi dodajamo – vsak zanimiv predmet tuj.«¹⁸

V primeru drona je tovrstni pristop še posebej prikladen, saj gre za »neznani nasilni predmet«: čim ga poskušamo misliti v ustaljenih kategorijah, se znajdemo v hudi zmedi glede naših najosnovnejših pojmov, kot so področje in kraj (geografski in ontološki kategoriji),

14 Poudariti velja, da neposredni obet ni toliko popolna zamenjava klasičnih strojev z droni, temveč dolgo obdobje sobivanja dveh različnih orožnih sistemov, v mešani situaciji, v križemkražu »načinov vojskovanja«, med katerimi bi droni zasedali častno mesto. A v tem pogledu velja poudariti tudi, da težnja še ne pomeni neogibnosti. Prihodnost ni že sedanja, temveč se snuje v sedanjosti, kar ni isto. In sicer v neskladju s fatalistično-teleološko interpretacijo tega pojava, kakor jo poda Peter Singer. Glede tehničnih in proračunskih omejitev razvoja dronov pravi: »Zgodovina kaže tudi, da ne morejo preprečiti nastopa prihodnosti. Lahko le upočasnijo našo učinkovito prilagoditev nanjo.« Peter W. Singer, »U-turn«, *Armed Forces Journal*, 9. junij 2011. Zgodovina projektov z droni v 20. stoletju dokazuje prejkone nasprotno: dolgo sosedlje spodletelih projektov.

15 Prim. Jo Becker in Scott Shane, »Secret 'Kill List' Proves a Test of Obama's Principles and Will«, *New York Times*, 29. maj 2012. Glej tudi Steve Coll, »Kill or capture«, *The New Yorker*, 2. avgust 2012.

16 Prim. Medea Benjamin, *Drone Warfare: Killing By Remote Control*, OR Books, New York 2012.

17 Ryan Devereaux, »UN inquiry into US drone strikes prompts cautious optimism«, *The Guardian*, 24. januar 2013.

18 Georges Canguilhem, *Normalno in patološko*, slov. prev. V. Likar, Studia Humanitatis, Ljubljana 1987, str. 15.

vrлина in pogum (etični kategoriji), vojna in konflikt (strateški in pravno-politični kategoriji). Najprej bom poskusil pojasniti te krize inteligibilnosti z razginitvijo protislovij, ki jih izražajo. V središču je prihuljena, a tukaj povsem do skrajnosti prignana odprava slehernega razmerja recipročnosti. To ustreza prvi, analitični, dimenziji »teorije drona«. A kaj naj bi, onkraj te formule, sploh pomenilo razvijati teorijo orožja? Kaj je bistvo takšnega projekta?

Rdeča nit mi bo misel filozofinje Simone Weil, ki je v 1930-ih opozorila: »Najslabša možna metoda, kako obravnavati vojno, pojave oboroženega nasilja, je preko zastavljenih ciljev in ne preko značaja uporabljenih sredstev.«¹⁹ Nasprotno pa »je bistvo [m]aterialistične metode v tem, da katerokoli človeško dejstvo preučujemo, ne toliko z vidika zastavljenih ciljev, temveč predvsem z vidika posledic, ki nujno izhajajo iz same igre uporabljenih sredstev«²⁰. Namesto prenatrženega iskanja morebitnih upravičenj, namesto moraliziranja torej predlaga nekaj čisto drugega: Najprej razstavi mehanizem nasilja. Oglej si orožja, preuči njihove posebnosti. Nekako je torej treba postati *tehnik*. A zgolj nekako, kajti predmet raziskave v resnici ni tehnično, temveč politično znanje. Ne gre toliko za to, da razumemo delovanje sredstva zaradi njega samega, pomembnejše je, da izhajajoč iz njegovih značilnosti odkrijemo, kakšne bodo posledice njegove uporabe za dejanje, katerega sredstvo je. Glavna ideja je, da sredstva določajo meje delovanja in da je vsaka vrsta sredstva povezana s posebno igro zavezujočih pogojev. Niso zgolj orodja delovanja, ampak določajo tudi obliko delovanja, in raziskati je treba, kako. Vprašanje ni: ali cilj upravičuje sredstva, temveč: kaj za seboj povleče izbira teh sredstev. Namesto moralnega upravičevanja oboroženega nasilja raje tehnično-politična analitika orožja.

Srčiko teorije orožja bi tedaj lahko strnili takole: prikazati, kaj implicira posedovanje orožja, raziskati učinke, ki jih ima na uporabnike, na sovražnike, ki so njegova tarča, in na samo obliko njihovih odnosov. Ključno vprašanje je: Kakšni so učinki drona na vojno stanje? Kakšne so njegove posledice za odnos do sovražnika, a tudi za odnos države

---

19 Simone Weil, *Réflexion sur la guerre, Oeuvres*, Gallimard, Pariz 1999, str. 455.

20 Prav tam.